

Nález denárů z okolí Litoměřic ze 60. let 18. století

Jiří Lukas

Abstract: A Denier Hoard from the 1760s Found near Litoměřice

Based on a handwritten catalogue of the numismatic collection of Emmanuel Ernst von Waldstein, the Litoměřice Bishop, the article presents a hoard of Přemyslid deniers from the 12th century, found in the 1760s near Litoměřice.

Keywords: Bohemia; Litoměřice; Přemyslid dynasty; coin hoard; denier

Nálezy raně středověkých mincí jsou jedním ze základních pramenů numismatického bádání daného období. Většina z nich se však nedochovala a pouze některé, převážně v neúplném stavu, jsou dnes prostřednictvím veřejných sbírek přístupné odbornému bádání. U většiny nálezů jsme tak odkázáni na starší popisy uveřejněné v odborném tisku a na velká soupisová díla vydávaná koncem 19. století. Z hlediska dnešních znalostí a potřeb jsou však tyto popisy nálezových celků nedostatečné a často i nepřesné. O to větší význam pro nás mají rukopisné záznamy vzniklé bezprostředně nebo jen s krátkým časovým odstupem po odkrytí mincovních souborů. Jejich autenticita nám dovoluje v takových případech získat bližší informace o nálezových okolnostech a umožňuje provést revizi a v některých případech i korekci zastoupení jednotlivých denárových typů v nálezových celcích. Příkladem takových rukopisných záznamů je katalog numismatické sbírky litoměřického biskupa Emanuela Arnošta z Valdštejna (1716–1789), zachycující rozsáhlý denárový nález z okolí Litoměřic, odkrytý pravděpodobně v průběhu 60. let 18. století.

V roce 1771 vyšel v Praze první díl souborné práce piaristického učenice Mikuláše Adaukta Voigta (1733–1787), pojednávající o nejstarším období českého mincovnictví. V oddílu věnovaném mincovnictví Vladislava I. (1109–1118, 1120–1125) je uveden popis 14 denárových typů přidělených tomuto panovníkovi (obr. 1)¹ s následným doprovodným textem: „Všechny tyto mince [...] jsou ve sbírce Jeho excellence litoměřického biskupa, který naštěstí zachránil značné množství těchto a dalších mincí nepublikovaných v žádném spisu z tavicího tyglíku, k čemuž byly již odsouzeny; a protože byly kvůli mělké ražbě téměř úplně setřené a zejména

* Tento příspěvek vznikl za finanční podpory Ministerstva kultury v rámci institucionálního financování dlouhodobého koncepčního rozvoje výzkumné organizace Národní muzeum (DKRVO 2019–2023/11.V.e, 00023272).

¹ Voigt 1771, s. 343–347, tab. XVII:1–14.

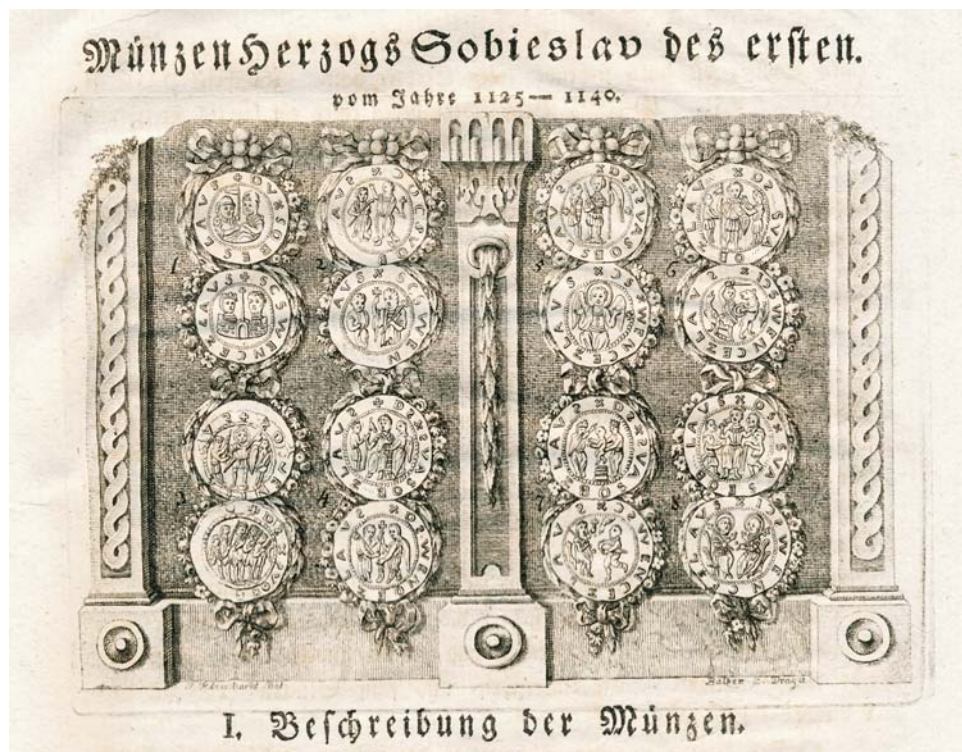
Obr. 1. Denáry přidělené M. A. Voigtem do doby Vladislava I. (Voigt 1771, s. 343, tab. XVII).

písmo bylo téměř nečitelné, vybral z nich s neuvěřitelnou pílí ty nejlepší a shromáždil je mnou popsaným způsobem.“²

V oddílu věnovaném mincovnictví Soběslava I. (1125–1140) je pak uveden popis dalších osmi denárových typů (obr. 2)³ s doprovodným textem, doplňujícím shora uvedené skutečnosti: „Tyto mince byly, spolu s mincemi nalezenými v okolí Litoměřic (jak jsem uvedl výše na s. 347), šťastně zachráněny jeho Excelencí biskupem

² Voigt 1771, s. 347: „Diese Münzen befinden sich insgesamt [...] in der Münzsammlung Sr. Excellenz des Bischofs zu Leutmeritz, welcher eine beträchtliche Anzahl dieser und anderer noch niemals in irgend einer Schrift bekannt gemachten Münzen von dem Schmelztiegel, dazu sie bereits verurtheilt gewesen, glücklich gerettet; und da sie fast durchgängig ihres seichten Gepräges wegen sehr verwischt, und in Sonderheit der Schrift nach ziemlich unlesbar waren, die besten Stücke daraus mit unglaublichem Fleiße gewählt, und auf die von mir beschriebene Art gesammelt hat.“

³ Voigt 1771, s. 375–378, tab. XVIII:1–8.

Obr. 2. Denáry přidělené M. A. Voigtem do doby Soběslava I. (Voigt 1771, s. 375, tab. XVIII).

a hrabětem z Valdštejna z tavicího tyglíku. Náhoda, bez níž bychom měli v pořadí mincí z Čech znatelnou mezeru a museli bychom se obejít o potěšení, které milovníci mincí jistě pocítí z rozmanitosti a krásy těchto kousků. Jeho Excellence přenechala několik těchto denárů, které byly k dispozici ve více exemplářích, jak císařskému královskému mincovnímu kabinetu ve Vídni, tak dalším sběratelům.⁴

Z údajů o zastoupení jednotlivých denárových typů a uvedených doprovodných textů M. A. Voigta vycházeli při popisu nálezu z okolí Litoměřic významní čeští badatelé 19. a 20. století Eduard Fiala (1855–1924), Pavel Radoměřský (1926–2008) a František Cach (1905–1985).⁵ Důležitou okolností je, že Fiala doprovodil popis

⁴ Voigt 1771, s. 377–378: „Diese Münzen sind insgesamt mit von denjenigen, welche in der Gegend um Leutmeritz gefunden, und wie ich oben S. 347 gesaget, durch des dasigen Bischofs und Grafens von Waldstein Excell. Vorsorge von dem Schmelztiegel glücklich gerettet worden. – Ein Zufall, ohne welchen wir eine merkliche Lücke in der Münzfolge von Böhmen haben, und des Vergnügens, das Münzliebhaber über der Mannigfaltigkeit und Schönheit dieser Stücke gewiß empfinden werden, entbehren müßten. S. Excellenz haben von denjenigen, die mehrmal vorhanden waren, sowohl in das kais. königl. Münzcabinet nach Wien, als auch an andere Münzfreunde, verschiedene dieser Denarien überlassen.“

⁵ Fiala 1895, s. 193, č. 124; *Nálezky II/1*, s. 44, č. 1594; Cach 1972, s. 64, č. 231.

nálezu ve svém velkém soupisovém díle slovy: „Nález tento, o němž Voigt, nepřikládá mu valné důležitosti, jen tak mimochodem se zmiňuje, byl by, kdyby byl býval i co do počtu jednotlivých typů zjištěn, důležitým vodítkem pro přesné určení některých záhadných ražeb Vladislavských, o nichž se posud nedalo s naprostou určitostí souditi, zda vládě Vladislava I. či Vladislava II. přináležejí.“⁶

Je tedy zřejmé, že ani jeden z uvedených badatelů nevzal v potaz autentický dobový písemný pramen, totiž rukopisný katalog velké numismatické sbírky litoměřického biskupa Emanuela Arnošta z Valdštejna, jehož čtyři svazky jsou dnes uloženy v oddělení rukopisů Knihovny Národního muzea.⁷ Biskup Valdštejn zemřel 7. prosince 1789 ve věku 73 let a svou numismatickou sbírku odkázal neteři, hraběnce Alžbětě z Edlingu (1750–1821). A právě z jejího rozhodnutí byla celá sbírka, čítající 737 mincí a medailí, nejen podrobně popsána, ale většina významnějších exemplářů byla rovněž nakreslena.⁸ Velkou část českých ražeb z Valdštejnovy sbírky zakoupil hrabě František Josef ze Šternberka a Manderscheidu (1763–1830), který ji v roce 1830 věnoval nově založenému Vlasteneckému muzeu v Praze, tedy dnešnímu Národnímu muzeu.

Srovnáme-li popis 22 denárových typů zastoupených podle M. A. Voigta v nálezu z okolí Litoměřic s údaji z rukopisného katalogu Valdštejnovy sbírky, zjistíme, že se jedná o početný soubor 168 podrobně popsáných a vyobrazených mincí (tab. 1; příloha).

Tab. 1. Srovnání denárových typů zastoupených podle M. A. Voigta v nálezu z okolí Litoměřic s údaji v rukopisném katalogu sbírky Emanuela Arnošta z Valdštejna.

Voigt 1771, tab.	Sb. Valdštejn č.⁹	Počet ks	Hmotnost¹⁰	Typ Cach č.
XVII:1	84–97	14	0,907 g	558
XVII:2	108–123	16	0,907 g	555
XVII:3	48–56	9	0,907 g	556
XVII:4	105–107	3	0,907 g	421
XVII:5	42–47	6	0,907 g	589
XVII:6	57–64	8	0,907 g	561
XVII:7	73–83	11	0,907 g	557
XVII:8	36–41	6	0,907 g	597
XVII:9	140	1	0,907 g	562
XVII:10	65–72	8	0,907 g	559
XVII:11	138–139	2	0,907 g	572

⁶ Fiala 1895, s. 193.

⁷ *Abzeichnungen I–III*, Knihovna Národního muzea (KNM), oddělení rukopisů a starých tisků, sign. VII A 12/1–3; *Beschreibung*, KNM, oddělení rukopisů a starých tisků, sign. VII A 13. K obsahu čtyřsvazkového katalogu podrobněji Šínek 2002.

⁸ Viz *Beschreibung*, titulní strana: „In diese Ordnung gebracht, und beschreiben für Elisabeth Gräfin von Edling, geborne Gräfin von Lanthiery dermalige Besitzerin dieser Münzsammlung im Jahr 1793.“

⁹ Pod č. 141–144, chybějícími v tabulce, jsou uvedeny popisy a vyobrazení mincí, které podle M. A. Voigta nebyly zastoupeny v nálezu z okolí Litoměřic: č. 141: Cach č. 605 (Vladislav II.); č. 142: Cach č. 548 (Vladislav I.); č. 143: Cach č. 623 (Bedřich); č. 144: Cach č. 619 (Soběslav II.).

¹⁰ Průměrné hmotnosti denárů jednotlivých typů jsou v katalogu uvedeny v grainech (1 gr = 0,0648 g).

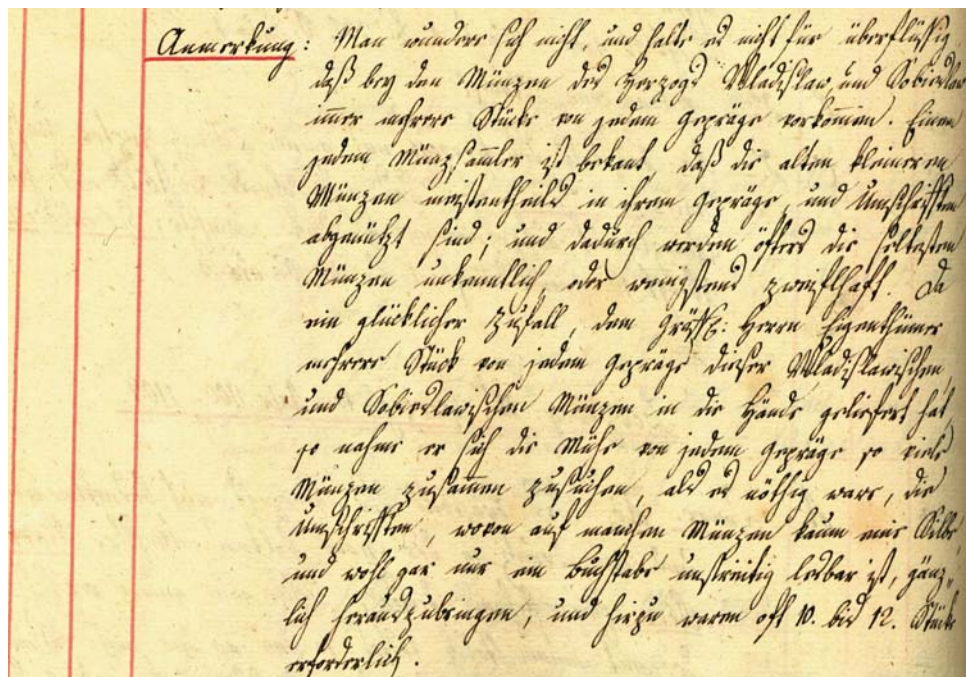
XVII:12	124–137	14	0,907 g	560
XVII:13	26–35	10	0,907 g	554
XVII:14	98–104	7	0,907 g	594
XVIII:1	197	1	0,777 g	575
XVIII:2	196	1	0,777 g	576
XVIII:3	195	1	0,777 g	579
XVIII:4	163–174	12	0,777 g	578
XVIII:5	150–162	13	0,777 g	577
XVIII:6	145–149	5	0,777 g	582
XVIII:7	175–183	9	0,842 g	580
XVIII:8	184–194	11	0,777 g	581
		Celkem 168		

Popis uvedených denárových typů s odkazy na dílo M. A. Voigta je v katalogu Valdštejnovy sbírky uveden s vysvětlující poznámkou týkající se jejich identifikace a přiřazení jednotlivým panovníkům (obr. 3): „Člověk se nediví a nepokládá to za zvláštní, že u mincí vévodů Vladislava a Soběslava se od každé ražby vyskytuje mnoho kusů. Každému sběrateli mincí je známo, že ražby těchto malých starých mincí a jejich opisy jsou opotřebované; a proto jsou tyto zřídka se vyskytující mince k nepoznání, nebo minimálně zpochybnitelné. Jelikož šťastná náhoda vydala do rukou hraběcího pána majitele vícero kusů od každé ražby těchto Vladislavových a Soběslavových mincí, snažil se sehnat od každé ražby tolik mincí, kolik bylo nutné, aby mohl určit celé opisy, kdy na některých mincích byla sotva slabika anebo písmeno, které by se nedalo zpochybnit, a k tomu bylo často potřeba 10 až 12 kusů.“¹¹

Srovnáme-li údaje M. A. Voigta o zastoupení jednotlivých denárových typů v nálezů z okolí Litoměřic založené na studiu konkrétních exemplářů z Valdštejnovy sbírky s údaji v soupisových dílech E. Fialy a F. Cacha, zjistíme drobné, ale pro chronologii českých denárových ražeb 12. století důležité nesrovnalosti. E. Fiala a po něm i F. Cach oproti M. A. Voigtovi pominuli při popisu nálezů z okolí Litoměřic zastoupení denárů typů Cach č. 554 a 562 a naopak do něho zařadili bez bližšího vysvětlení typy Cach č. 553¹² a 590¹³ (tab. 2).

¹¹ *Beschreibung*, s. 4: „Man wundere sich nicht, und halte es nicht für überflüssig daß bey den Münzen des Herzogs Wladislaw, und Sobieslaw immer mehrere Stücke von jedem Gepräge vorkommen. Einem jedem Münzsammler ist bekant, daß die alten kleineren Münzen meistens in ihrem Gepräge und Umschriften abgenützt sind; und dadurch werden öfters die seltesten Münzen unkenntlich, oder wenigstens zweifelhafte. Da ein glücklicher Zufall, dem gräflichen Herrn Eigenthümer mehrere Stück von jedem Gepräge dieser Wladislawischen und Sobieslawischen Münzen in die Hände geliefert hat, so nahm er sich die Mühe von jedem Gepräge so viele Münzen zusammen zusuchen, als es nöthig ware, die Umschriften, wovon auch manchen Münzen kaum eine Silbe und wohl gar nur ein Buchstabe unstreitig lesbar ist, gänzlich herauszubringen, und hierzu waren oft 10. bis 12. Stück erforderlich.“

¹² Denárový typ Cach č. 553 uvedl do odborné literatury E. Fiala v popisu sbírky M. Donebauera a stejný exemplář popsal a vyobrazil ve svém díle *České denáry*, ale ani v jednom případě neuvedl nálezové okolnosti; viz Fiala 1889–1890, s. 46, č. 464, tab. X:464; Fiala 1895, s. 362, č. 1582, tab. XVI:2.

Obr. 3. Poznámka v rukopisném katalogu numismatické sbírky litoměřického biskupa Emauela Arnošta z Valdštejna (*Beschreibung*, s. 4).

Máme-li se na základě uvedených skutečností pokusit určit dobu ukrytí hromadného nálezu z okolí Litoměřic, je třeba se zamyslet nad přidělením zastoupených denárových typů jednotlivým českým panovníkům. Je nepochybné, že denáry typu Cach č. 421 byly raženy v období třetí vlády Bořivoje II. v letech 1118–1120 a že emitentem denárů typů Cach č. 572 a 575–582 byl Soběslav I. (1125–1140). U denárů ostatních typů zastoupených v nálezu je situace složitější. Na jejich lících stranách je uvedeno jméno a titul WLADIZLAXS DVX a není proto překvapující, že je M. A. Voigt přiřadil jednoznačně knížeti Vladislavovi I. (1109–1118, 1120–1125). Již nedlouho po vydání Voigtova díla se však objevily první pochybnosti o správnosti tohoto časového zařazení. Český osvícenecký historik František Josef Pubitschka (1722–1807) vyobrazil ve čtvrtém svazku svého díla *Chronologische Geschichte Böhmens* soubor deseti denárů nesoucích Vladislavovo jméno, jejichž ob-

¹³ Denárový typ Cach č. 590 uvedl do odborné literatury E. Fiala v popisu sbírky M. Donebauera a stejné exempláře popsal a vyobrazil ve svém díle *České denáry*, ale ani v jednom případě nevedl náleзовé okolnosti; viz Fiala 1889–1890, s. 49, č. 484–485, tab. XI:484; Fiala 1895, s. 371, č. 1649–1650, tab. XVII:5. U denáru č. 1650 však uvedl, že minci stejného typu zakoupil v srpnu 1896 ve Vídni z malého nálezu denárů z neznámého naleziště v Čechách. Vedle denárů typu Cach č. 590 (25 ks) v něm byly zastoupeny rovněž denáry typů Cach č. 524, 580, 593, 594, 597 a 600 (srov. tab. 3).

Tab. 2. Zastoupení denárových typů v nálezů z okolí Litoměřic podle M. A. Voigta, E. Fialy a F. Cacha.

Typ Cach č.	Voigt 1771, tab.	Fiala 1895, tab.	Cach 1972, s. 64, č. 231
421	XVII:4	XI:5	ano
553		XVI:2	ano
554	XVII:13		
555	XVII:2	XV:25	ano
556	XVII:3	XV:26	ano
557	XVII:7	XV:5	ano
558	XVII:1	XV:28	ano
559	XVII:10	XVI:1	ano
560	XVII:12	XVI:6	ano
561	XVII:6	XVI/23	ano
562	XVII:9		
572	XVII:11	XVI:16	ano
575	XVIII:1	XVI:19	ano
576	XVIII:2	XVI:20	ano
577	XVIII:5	XVI:21	ano
578	XVIII:4	XVI:24	ano
579	XVIII:3	XVI:25	ano
580	XVIII:7	XVI:26	ano
581	XVIII:8	XVI:27	ano
582	XVIII:6	XVI:28	ano
589	XVII:5	XVII:4	ano
590		XVII:5	ano
594	XVII:14	XVII:9	ano
597	XVII:8	XVII:13	ano

razové podklady získal od krajského hejtmána v Hradci Králové a amatérského archeologa Karla Josefa Bienera z Bienenberka (1731–1798). K jejich přiřazení poznamenal, že „... ačkoliv nechci svému čtenáři vnucovat, aby je všechny považoval za mince Vladislava I., neboť z opisu nelze vždy usoudit, zda náleží Vladislavu I.: tudíž mohou některé z nich být i od Vladislava II.“ Dále na jiném místě uvádí: „Nechtěl jsem se déle zdržovat diskusí o těchto mincích, protože čtenáři nelze předložit nic jiného než domněnky.“¹⁴

Rozdílnost názorů na přidělení jednotlivých denárových typů nesoucích na lícnicích stranách Vladislavovo jméno s titulem DVX se projevovala v průběhu celého 19. století a diskuse o jejich emitentech se tříbila na základě rozborů postupně odkrývaných mincovních nálezů. Průkopníkem byl v tomto směru zejména kustod

¹⁴ *Pubitschka 1778*, s. 222: „... ob ich gleich meinem Leser nicht aufdringen will, daß er sie alle für Münzen Wladislawes des ersten halten solle. Denn weil man aus der Umschrift nicht immer sicher schliessen kann, ob sie Wladislawen dem I. zuzueignen: so mögen vielleicht auch einige vom Wladislawen dem II. seyn.“ *Pubitschka 1778*, s. 294: „Ich habe mich nicht länger bey Erörterung dieser Münzen aufhalten wollen, weil man dem Leser außer Vermuthungen nichts vortragen kann“.

numismatických sbírek Národního muzea Josef Smolík (1832–1915), spolupracující úzce s významným pražským sběratelem Emanuele Mikšem (1821–1900).¹⁵ Tehdy nově pojatá chronologie a typová posloupnost denárů připisovaných Vladislavu I. a Vladislavu II. se ustálila v díle E. Fialy¹⁶ a respektována byla i po více než tři čtvrtě století v soupisových dílech F. Cacha¹⁷ a J. Šmerdy.¹⁸

Již od poloviny minulého století se však projevowała stále naléhavější potřeba revize dosavadních názorů na přidělení jednotlivých denárových typů uvedeným panovníkům. Nejdále v tomto směru došel P. Radoměřský, a to na základě nově odkrytých a popsáných nálezových celků, rozšiřujících významně pramenný potenciál pro studium českých denárových ražeb 12. století.¹⁹ Prokázal, že některé z denárových typů, např. Cach č. 554,²⁰ 558²¹ a 562,²² nejsou ražbami Vladislava I., nýbrž knížete Vladislava II.

Posledním pokusem o revizi denárových ražeb obou uvedených panovníků je rozsáhlá monografie autorského kolektivu vedeného Janem Videmanem, věnovaná rozboru nálezu odkrytého údajně v roce 2011 na katastru obce Nespeky (okr. Benešov), který obsahoval ve dvou keramických nádobách cca 5000 denárů z 11. a 12. století. Na základě zastoupení denárových typů v nádobě č. 1, ukryté kolem roku 1158, přiřadil J. Videman typy Cach č. 554–562 Vladislavu II.²³ Vycházel přitom nejen z četnosti jejich zastoupení v odkrytém nálezovém celku, ale zároveň z již publikovaných rozborů českých hromadných nálezů ukrytých do země v průběhu 12. století. Pokud bychom akceptovali teze vyslovené J. Videmanem a doplnili je o některá upřesnění týkající se zastoupení jednotlivých denárových typů v nálezech Němčice u Volyně 1877, Netolice 1850, Praha 1 – Štěpánská ul. 1930 a Vrbno u Mělníka 1966, vypadalo by začlenění nálezového souboru z okolí Litoměřic do chronologické řady hromadných nálezů ukrytých v průběhu 20.–50. let 12. století tak, jak je uvedeno v tab. 3.

¹⁵ Výsledkem jejich spolupráce bylo prokázání přidělení některých denárů s opisovou legendou WLADIZLAVS DVX (např. Cach č. 590 a 597) do období knížecí vlády Vladislava II.; viz *Smolík 1879b*, s. 202–203, tab. XXVI.

¹⁶ *Fiala 1895*, s. 353, 361, č. 1548, s. 362, č. 1585, s. 370.

¹⁷ *Cach 1972*, s. 37–40, č. 534–562, s. 42–45, č. 587–617.

¹⁸ *Šmerda 1996*, s. 80–84, č. 185–210, s. 86–90, č. 227–258. Z řazení F. Cacha a J. Šmerdy vycházel i pokus o souborný popis denárových ražeb Vladislava II., založený na ikonografii jednotlivých denárových typů; viz *Polanský – Mašek 2009*.

¹⁹ Jedná se o nálezy: Neustupov 1914, Běšínov 1927, Praha 1 – Štěpánská ul. 1930, Hodousice 1931, Hodkov 1961 (srov. tab. 3).

²⁰ *Radoměřský 1960*, s. 71.

²¹ *Radoměřský 1952*, s. 106.

²² *Radoměřský 1952*, s. 107, pozn. 194; *Radoměřský 1962*, s. 122.

²³ *Videman et al. 2022*, s. 14–15, 76.

Tab. 3. Složení hromadných nálezů ukrytých v období 20.–50. let 12. století podle zastoupených denárových typů (čísla v záhlaví tabulky odkazují na čísla nálezů v soupisu níže).

Typ Cach č.	1	2	3	4	5	6	7	Litoměřice	8	9	10	11	12	13
starší	ano		ano			ano				ano				
Vladislav I. (1109–1118)														
534	11					1								
535	1													
536	1													
539	1													
542	2													
543	329													
544	2					1								
545	57		1											
Bořivoj II. (1118–1120)														
420			1											
421	8	ano	8					3						
422	1	ano												
423	32	ano	14											
424	320	ano	3	18			18							
Vladislav I. (1120–1125)														
546	16					1								
547	59		1											
548	1													
549					219	9	140						1	
550		ano	19	17	37	2							1	
551					657	72	53							
552					13		70							
553						1	92						1	
Soběslav I. (1125–1140)														
570						3								
571														
572						56	201	2					1	
574						2	24						4	
575						3	2	1	1				1	
576							34	1	190	1			1	
577							2	13		desítky				
578							63	12	55	1			8	
579							92	1	2				1	
580							92	9	109	2		ano	1	
581								11		3				
582							95	5		několik				
583							29							
584							45		2	1			4	
585							19							
Vladislav II. (1140/1158–1172)														
554								10	11	1				
555								16		1			1	

Typ Cach č.	1	2	3	4	5	6	7	Litoměřice	8	9	10	11	12	13
556								9	1	300–400				
557								11		300–400				
558								14		desítky				
559								8	1	8				
560								14	1					
561								8		5				
562								1					75	17
587										cca 1500			4	
589								6	143	1				
590									1	1	ano	25	8	
592														13
593												ano	1	77
594								7	2	1		ano		
597								6		desítky	ano	ano		
598									1				10	
600											ano	ano		
602													5	
604														19

1. Senice (okr. Nymburk) 1887

Lit.: *Fiala 1887a; Fiala 1887b; Fiala 1891*, s. 80, pozn. 91; *Fiala 1895*, s. 185–186, č. 111; *Nálezky II/1*, s. 37, č. 1556; *Cach 1972*, s. 75, č. 305; *Videman et al. 2022*, s. 64, č. I.7.

Pozn.: Kromě typů uvedených v tabulce byly v nálezů zastoupeny denáry Bořivoje II. (1100–1107, 1118–1120) a Svatopluka (1107–1109): Cach č. 414 (1 ks), 418 (1 ks), 419 (8 ks), 421 (8 ks), 422 (1 ks), 423 (32 ks), 424 (320 ks), 460 (6 ks).

2. Němčice u Volyně (okr. Strakonice) 1877

Lit.: *Smolík 1879a*, s. 106–110; *Fiala 1891*, s. 80, pozn. 92; *Fiala 1895*, s. 186, č. 112; *Nálezky II/1*, s. 38, č. 1562; *Cach 1972*, s. 66, č. 242; *Videman et al. 2022*, s. 65, č. I.9.

Pozn.: J. Smolík, který nález Němčice u Volyně 1877 podrobně popsal krátce po objevení, uvádí denáry Bořivoje II. typů Cach č. 421–424, ovšem E. Fiala popisuje typy Cach č. 419, 421, 423, 424; viz *Smolík 1879a*, s. 106–107, č. 1–4; srov. *Fiala 1895*, s. 186, č. 112. Další autoři uvádějí jako součást nálezů denáry Bořivoje II. typů Cach č. 419, 421–424; viz *Cach 1972*, s. 66, č. 242; *Videman et al. 2022*, s. 64, č. I.9. V tabulce je proto uvedeno zastoupení denárových typů Bořivoje II. podle J. Smolíka.

3. Hodousice (okr. Klatovy) 1931

Lit.: *Radoměřský 1952*, s. 7–31; *Nálezky II/1*, s. 38, č. 1561; *Cach 1972*, s. 60, č. 208; *Videman et al. 2022*, s. 65, č. I.8.

Pozn.: Kromě typů uvedených v tabulce byly v nálezů zastoupeny denáry Vratislava II. (1061–1092), Břetislava II. (1092–1100), Bořivoje II. (1100–1107, 1118–1120) a Svatopluka (1107–1109): Cach č. 354 (2 ks), 388 (2 ks), 389 (2 ks), 390 (26 ks), 413 (5 ks), 415 (127 ks), 416 (4 ks), 418 (120 ks), 419 (9 ks), 420 (7 ks), 421 (8 ks), 423 (14 ks), 424 (3 ks), 460 (84 ks), 461 (67 ks).

4. Lažánky (okr. Strakonice)

Lit.: *Radoměřský 1964*, s. 8; *Videman et al. 2022*, s. 65, č. I.10.

5. Hodkov (okr. Kutná Hora) 1961

Lit.: *Radoměřský 1964; Cach 1972*, s. 60, č. 207; *Videman et al. 2022*, s. 66, č. I.11.

6. Netolice (okr. Prachatice) 1850

Lit.: *Fiala 1891*, s. 117, pozn. 107–116 („Maierhof Schwarzenberg“); *Fiala 1895*, s. 192, č. 123 („Dvůr

Schwarzenberg"); *Nálezy II/1*, s. 41, č. 1581; *Cach 1972*, s. 66, č. 244; *Videman et al. 2022*, s. 68, č. II.4.

Pozn.: U denárů Vladislava I. typu *Cach* č. 551 uvádí E. Fiala, který znal nález z autopsie, celkový počet 72 kusů, oproti tomu další autoři uvádějí pouze 6 kusů; viz *Fiala 1895*, s. 192, č. 123; srov. *Cach 1972*, s. 66 č. 244; *Videman et al. 2022*, s. 68, č. II.4. Kromě typů uvedených v tabulce byly v nálezu zastoupeny denáry Bořivoje II. (1100–1107, 1118–1120) a Svatopluka (1107–1109); *Cach* č. 417 (2 ks), 461 (2 ks).

7. Běšínov (okr. Kolín) 1927

Lit.: *Ječný 1929*; *Nálezy II/1*, s. 41, č. 1579; *Cach 1972*, s. 56, č. 180; *Videman et al. 2022*, s. 68, č. II.4.

8. Praha 1 – Štěpánská ul. 1930

Lit.: *Skalský 1930*; *Radoměský 1955*, s. 28; *Nálezy II/1*, s. 44, č. 1595; *Radoměský 1960*; *Cach 1972*, s. 71, č. 277; *Videman et al. 2022*, s. 70, č. III.5.

Pozn.: Počty kusů denárových typů zastoupených v nálezu Praha 1 – Štěpánská ul. 1930 vycházejí z podrobného popisu P. Radoměského, počty u dalších autorů se z neznámých důvodů liší; viz *Radoměský 1960*.

9. Nespeky II (okr. Benešov) 2011 (nádoba č. 1)

Lit.: *Videman et al. 2022*, s. 12.

Pozn.: Kromě typů uvedených v tabulce byly v nálezu zastoupeny denáry Vratislava II. (1061–1092); *Cach* č. 354 (cca 1000 ks).

10. Praha 1 – Valdštejnská ul. 1857

Lit.: *Smolík 1879b*, s. 203 („Fürstenberský dům“); *Smolík 1881*, s. 634 („Fürstenberský dům“); *Fiala 1891*, s. 102, pozn. 98; *Fiala 1895*, s. 193–194, č. 125; *Radoměský 1955*, s. 29; *Nálezy II/1*, s. 44, č. 1596; *Cach 1972*, s. 71, č. 280; *Videman et al. 2022*, s. 71, č. IV.1.

11. Čechy před 1896

Lit.: *Fiala 1895*, s. 371, č. 1650; *Nálezy II/1*, s. 46, č. 1608; *Cach 1972*, s. 58, č. 194; *Videman et al. 2022*, s. 72, č. IV.2.

Pozn.: Kromě typů uvedených v tabulce byl v nálezu zastoupen blíže nepřidělený moravský denár typu *Cach* č. 524; srov. *Videman – Paukert 2009*, s. 372, č. 233.

12. Vrbno u Mělníka (okr. Mělník) 1966

Lit.: *Hásková – Nechvátal 1993*; *Klápště 1999*, s. 783, 789, 801–802; *Nechvátal 2010*; *Videman et al. 2022*, s. 70, č. III.6.

Pozn.: Nález Vrbno u Mělníka 1966, obsahující 128 denárů, je dnes uložen ve sbírce numismatického oddělení Národního muzea a připravuje se jeho odborné zpracování. Údaje J. Videmana vycházejí z nepřesných a zavádějících údajů B. Nechvátala; viz *Videman et al. 2022*, s. 70, č. III/6; *Nechvátal 2010*, s. 458.

13. Neustupov (okr. Benešov) 1914

Lit.: *Ječný 1926*; *Radoměský 1949*; *Nálezy II/1*, s. 44, č. 1597; *Radoměský 1962*; *Cach 1972*, s. 67, č. 247; *Videman et al. 2022*, s. 72, č. IV.3.

Z uvedených skutečností je zřejmé, že typové složení hromadného nálezu odkrytého v průběhu 60. let 18. století v okolí Litoměřic je slučitelné s typovým složením denárových nálezů ukrytých v průběhu 20.–50. let 12. století. Neodporuje tak názoru J. Videmana, který řadí ražbu denárů typů *Cach* č. 554–562 do období knížecí vlády Vladislava II., tj. do let 1140–1158. Absence denárových typů Vladislava II. s královským titulem REX naznačuje, že k ukrytí depotu došlo před jeho korunovaci v roce 1158. Zastoupením denárových typů odpovídá nález z okolí Litoměřic nálezu z Nespek z roku 2011 (1. nádoba), ukrytém ve stejnou dobu, ale i o něco mladším nálezům ulo-

žených pravděpodobně na přelomu 50. a 60. let 12. století: Praha 1 – Valdštejská ulice 1857, Čechy před 1896 a Vrbno u Mělníka 1966. Hromadný nález více než 168 českých denárů Soběslava I. a Vladislava II. z okolí Litoměřic tak významným způsobem doplňuje naše znalosti o českém mincovnictví 12. století.

Příloha

Vyobrazení typů denárů z nálezu z okolí Litoměřic v rukopisném katalogu sbírky Emanuela Arnošta z Valdštejna (*Abzeichnungen I*).

Typ Cach č. 421; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 105–107; Voigt 1771, tab. XVII:4.

Typ Cach č. 554; *Abzeichnungen I*, s. 3, č. 26–35; Voigt 1771, tab. XVII:13.

Typ Cach č. 555; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 108–123; Voigt 1771, tab. XVII:2.

Typ Cach č. 556; *Abzeichnungen I*, s. 3, č. 48–56; Voigt 1771, tab. XVII:3.

Typ Cach č. 557; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 73–83; Voigt 1771, tab. XVII:7.

Typ Cach č. 558; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 84–97; Voigt 1771, tab. XVII:1.

Typ Cach č. 559; *Abzeichnungen I*, s. 3, č. 65–72; Voigt 1771, tab. XVII:10.

Typ Cach č. 560; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 124–137; Voigt 1771, tab. XVII:12.

Typ Cach č. 561; *Abzeichnungen I*, s. 3, č. 57–64; Voigt 1771, tab. XVII:6.

Typ Cach č. 562; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 140; Voigt 1771, tab. XVII:9.

Typ Cach č. 572; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 138–139; Voigt 1771, tab. XVII:11.

Typ Cach č. 575; *Abzeichnungen I*, s. 5, č. 197; Voigt 1771, tab. XVIII:1.

Typ Cach č. 576; *Abzeichnungen I*, s. 5, č. 196;
Voigt 1771, tab. XVIII:2.

Typ Cach č. 577; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 150-162;
Voigt 1771, tab. XVIII:5.

Typ Cach č. 578; *Abzeichnungen I*, s. 5, č. 163-174;
Voigt 1771, tab. XVIII:4.

Typ Cach č. 579; *Abzeichnungen I*, s. 5, č. 195;
Voigt 1771, tab. XVIII:3.

Typ Cach č. 580; *Abzeichnungen I*, s. 5, č. 175-183;
Voigt 1771, tab. XVIII:7.

Typ Cach č. 581; *Abzeichnungen I*, s. 5, č. 184-194;
Voigt 1771, tab. XVIII:8.

Typ Cach č. 582; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 145-149;
Voigt 1771, tab. XVIII:6.

Typ Cach č. 589; *Abzeichnungen I*, s. 3, č. 42-47;
Voigt 1771, tab. XVII:5.

Typ Cach č. 594; *Abzeichnungen I*, s. 4, č. 98-104;
Voigt 1771, tab. XVII:14.

Typ Cach č. 597; *Abzeichnungen I*, s. 3, č. 36-41;
Voigt 1771, tab. XVII:8.

Prameny

Abzeichnungen I-III: Abzeichnungen der Denk-, Schau- und Kurrent-Münzen. Knihovna Národního muzea, oddělení rukopisů a starých tisků, sign. VII A 12/1-3. Praha.

Beschreibung: Systematisch chronologische Beschreibung der Denk-, Schau- und Kurrent-Münzen. Knihovna Národního muzea, oddělení rukopisů a starých tisků, sign. VII A 13. Praha.

Literatura

- Cach, F. 1972: Nejstarší české mince II. České a moravské denáry od mincovní reformy Břetislava I. do doby brakteátové. Praha.
- Fiala, E. 1887a: Senitzer Fund. Numismatische Zeitschrift 19, s. 225–234.
- Fiala, E. 1887b: Nález senický. Památky archaeologické a místopisné 19, s. 197–204.
- Fiala, E. 1889–1890: Beschreibung der Sammlung böhmischer Münzen und Medaillen des Max Donebauer. Prag.
- Fiala, E. 1891: Beschreibung böhmischer Münzen und Medaillen. Prag.
- Fiala, E. 1895: České denáry. Praha.
- Hásková, J. – Nechwátal, B. 1993: Mladohradištní pohřebiště ve Vrbně u Mělníka a hrob s depotem denárů. Archeologické rozhledy 45, s. 72–92.
- Ječnů, J. 1926: Nález denárů Vladislava I. a II. u Neustupova. Numismatický časopis československý 2, s. 129–130.
- Ječnů, J. 1929: Kouřimský nález denárů z první polovice XII. století. Numismatický časopis československý 5, s. 52–56.
- Klápště, J. 1999: Příspěvek k archeologickému poznávání úlohy mince v přemyslovských Čechách. Archeologické rozhledy 51. K poctě prof. Jiřího Slámy, s. 774–808.
- Nálezy II/1: Radoměřský, P. 1956: České, moravské a slezské nálezy mincí období denárového (10.–12. století). In: Nohejlová-Prátová, E. (ed.): Nálezy mincí v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. Díl II. Praha, s. 5–73.
- Nechwátal, B. 2010: Atomová absorpční analýza denárového depotu z raně středověkého pohřebiště z Vrbna u Mělníka. Archaeologia historica 35, s. 451–461.
- Polanský, L. – Mašek, M. 2009: Ikonografie ražeb a stručný přehled mincovnictví Vladislava II. In: Mašek, M. – Sommer, P. – Žemlička, J. (edd.): Vladislav II., druhý král z Přemyslova rodu. K 850. výročí jeho korunovace. Praha, s. 116–124.
- Pubitschka, F. J. 1778: Chronologische Geschichte Böhmens von den ersten Königen bis auf Karl den IVten. Vierter Theil. Prag.
- Radoměřský, P. 1949: Varianty denárů Vladislava II. s hádkem. Numismatické listy 4, s. 49–52.
- Radoměřský, P. 1952: Peníze Kosmova věku. Numismatický časopis 21, s. 7–138.
- Radoměřský, P. 1955: Románská Praha ve světle nálezů mincí. Nálezy přemyslovských denárů v Praze. Časopis Národního muzea – oddíl věd společenských 134, s. 12–38.
- Radoměřský, P. 1960: Stříbrný poklad z 12. století z Prahy – Štěpánské ulice. Numismatický sborník 6, s. 61–86.
- Radoměřský, P. 1962: Poslední zpráva Josefa Smolíka (Příspěvek k nálezu v Neustupově). Numismatický sborník 7, s. 119–124.
- Radoměřský, P. 1964: Nález přemyslovských denárů 12. století v Hodkově u Kutné Hory. Práce muzea v Kutné Hoře 3–4. Kutná Hora.
- Skalský, G. 1930: Poznámky k nálezu českých denárů ve Štěpánské ulici v Praze. Obzor živnostenského družstevnictví 1 (5), s. 8–10.
- Smolík, J. 1879a: O nálezech českých mincí. Památky archaeologické a místopisné 11, s. 97–110.
- Smolík, J. 1879b: Popsání a vyobrazení českých mincí. Památky archaeologické a místopisné 11, s. 193–206.
- Smolík, J. 1881: Domácí nálezy českých denárů. Památky archaeologické a místopisné 11, s. 633–635.
- Šimek, E. 2002: Numismatická sbírka litoměřického biskupa Emanuela Arnošta z Valdštejna (1716–1789). In: Štefan, J. T. (ed.): Peníze v proměnách času III. Ostrava, s. 117–122.

- Šmerda, J. 1996: Denáry české a moravské. Katalog mincí českého státu od X. do počátku XIII. století. Brno.
- Videman, J. – Bárta, P. – Mašek, M. – Richtera, L. – Vrána, D. – Březina, M. 2022: Česká mince románského období. Nález denárů z 11. a 12. století z Nespek – depot II. Praha.
- Videman, J. – Paukert, J. 2009: Moravské denáry 11. a 12. století. Kroměříž.
- Voigt, M. A. 1771: Beschreibung der bisher bekannten Böhmischen Münzen nach chronologischer Ordnung. Erster Band. Prag.

Summary

A Denier Hoard from the 1760s Found near Litoměřice

A description and images of 14 deniers attributed to Bohemian Duke Vladislav I (1109–1118, 1120–1125) and eight deniers of Soběslav I (1125–1140), belonging to a hoard found in the 1760s near Litoměřice, survives in the work of a Piarist scholar M. A. Voigt, published in 1771 and concerned with the earliest period of Bohemian coinage. More detailed information on this hoard can be found in a handwritten catalogue of the numismatic collection belonging to Emmanuel Ernst von Waldstein, Bishop of Litoměřice (1716–1789), which is currently stored in the Department of Manuscripts and Early Printed Books, National Museum, Prague.

Based on this catalogue, we only we can reconstruct the original composition of the hoard including the number of individual denier types, but above all we are able to place the hoard within a relative chronological series of other denier hoards buried between the 1120s and 1150s. It is apparent from the reconstruction of the hoard that more than 168 coins had been buried near Litoměřice before the coronation of Vladislav II in 1158. The comparison of the composition of the hoard with other contemporary coin assemblages supports the revision of previous opinions regarding the attribution of the denier types Cach nos. 554–562 to King Vladislav II and leads to their dating into the period of Vladislav II's ducal reign (1140–1158).

PhDr. Jiří Lukas
Brdičkova 1919
155 00 Praha 5
jlukas@volny.cz